

rických zemí chce pojednati o nynější hranici a ukázati, že to jest stará, historicky založená hranice. Upozorňuje tu na snahy státoprávní zvl. v XIX. stol., které se nesly za touto hranicí. Z těchto snah vlastně vyplynulo vítězství směru historických restitucí při úpravě našich hranic na mírovém kongresu. Autor potom probírá jednu část hranice po druhé a stručně zmiňuje se o jich historii. Pro starou dobu nepřesné jest užívání výrazu »Německo«. Zvláště zajímavé jsou partie líčící spory na mírové konferenci v Paříži o Kladsku, Těšínsku a jiných návrzích na úpravu hranic. V kapitole třetí autor sleduje hranici Slovenska a sice opět od západu, od severu k východu a k jihu. Poznamenati jest, že poslední úprava hranic mezi král. Uherským a Haličí u Mořského Oka se stalo r. 1904 a nikoli 1897. (Balzer, O Mořskie oko, Lwów 1906). Autor věnuje zvláště pozornost hranici jižní, jež vytvořena uměle je pro nás velmi nepřízniva. Pak přistupuje ku vylíčení hranic Podkarpatské Rusi. Zmiňuje se o historii vzniku této země nově povstalé, o postavení jejím v Čsr., ukazuje, jak upravovány byly hranice této země, pokud se týče, pokud ještě praveny nejsou. Ku knížce připojeny jsou tři mapy, z nichž nejzajímavější jest plastická mapa Slovenska podle návrhu autorova. Rauscher.

Právo církevní.

Henner Kamil, Základy práva kanonického. (Část druhá. Právo platné. Seš. 1.—2., vyd. II. 1921; seš. 3. vyd. II. 1923; seš. 4. 1922).*)

Bude se snad zdáti poněkud podivným, že referuji o knize, vyšlé roku 1922 teprve nyní. Budiž mi však omluvou, že jsem čekal na vydání části první, historie práva církevního, abych mohl zaujmouti stanovisko k dílu celému. Bohužel, autor je toho času příliš zaměstnán pracemi v ministerstvu školství a národní osvěty, které si vyžádalo jeho pomoci v kultovém odboru, takže nevím, lze-li se nadíti v dohledné době dokončení jeho »Základů« ač právě z jeho pera bychom rádi viděli vylíčení historie práva církevního. Není toho času nad něho znalce povolanejšího a jeho vlastní »Základy«, jakkoli jimi záslužnou práci vykonal, zůstávají bez toho dílem nedokončeným.

Druhé vydání 3. seš. »Základů práva kanonického« mělo za úkol konformovati 3. sešit s 1.—2. sešitem vydání II. Vypuštěny zde tudíž z 1. vyd. sešitu 3. partie o státním právu manželském, které ve druhém vydání seš. 1.—2. byly zařazeny k příslušným paragrafům, jednajícím o církevním právu manželském. V ostatním zůstal 3. sešit proti vydání prvému beze změn.

Před tím ještě r. 1922 dokončil Henner druhou část svých »Základů

*) Viz Sborník věd právních a státních, r. 1921 (XXI. roč.) seš. 3.—4. str. 383—384, můj referát o prvním vydání Hennerových »Základů práva kanonického«, seš. 1.—3.)

práva kanonického«, »Právo platné«, vydáním sešitu 4. kde rozbírá 4. a 5. knihu Codexu iuris canonici, »De processibus« a »De delictis et de poenis.«

V §§ 143—153 pojednává »o církevním procesu« v §§ 154—167 »o právu trestním«. K tomu připojil zvláštní oddíl §§ 168—173 »Poměr církve ke státu«. Zde pojednává: »o stanovisku církve ke státu a jinověrcům; o povšechném stanovisku československé republiky k náboženským společnostem; o zvláštních státních předpisech o náboženských společnostech, (rozhraní r. 1874 u nás, rozhraní r. 1895 na Slovensku, poměry jednotlivých církví starších, utvoření nových náboženských společností, o poměrech mezikonfesijních, o rozluce státu a církve«). Na konci je připojen bohatý seznam literatury a některé dodatky.

Tím se Henner zcela vyrovnal s platným právem církevním. Je přirozeno, že systematika sešitu čtvrtého zůstala táž, jako v sešitech dřívějších. Je to system Codexu iuris canonici. Henner překračuje rámec Codexu v posledním oddílu, kde líčí »poměr státu k církvím«. I tu se ovšem omezuje na líčení práva platného a názorů moderních. Líčení Hennerovo zůstává veskrze objektivním. Nepokrytě se prohlašuje pro rozluky státu od církví. Podává stručně její základní znaky, srovnáváje současně jednotlivé typy rozluk v cizině již provedených. Henner není přívržencem rozluky církvím nepřátelské. Rozlukou chce dosíci »všestranného míru, který půjde k duhu jak církvi, tak státu.« (Str. 458).

Chce rozlukou dosíci »uvolnění, které stát osvobodí od zasahování do zájmů nestátních a zamezí vměšování se církví do oboru státního; stát i církev se zhostí přítěže, ochromující jich vlastní činnost.« (Henner, 454).

V jednotlivostech vždy nesdílím stanovisko Hennerovo, které zaujímá ve výkladu jednotlivých ustanovení platného práva církevního. Proti Hennerovi (str. 157, seš. I.—2. vyd. II.) se domnívám, že can. 1456 má na mysli nezletilce (minores; sr. can. 88 § 1) a nikoli nedospělé.

Ne zcela je přesný Hennerův (str. 18) výklad can. 27: »Zachovávání zásady (rozuměj obyčejové) musí býti rationabilis; nesmí tudíž se přičítati právu božskému, ani přirozenému ani pozitivnímu.« Soudím, že obyčej je rationabilis, když je v duchu příslušného institutu právního a v souhlase s podstatou církve, t. j. nepřičítá-li se smyslu zákona a dobrému mravu. O racionabilitě rozhodne ve případě sporu příslušná církevní vrchnost.

Irracionabilita obyčej je církevního není tedy opakem jenom božského práva církevního, přirozeného a pozitivního, jak by se podle Hennera mohlo usuzovati, nýbrž je v odporu i s lidským právem církevním, (sed neque iuri ecclesiastico praejudicium affert).

Neúplné se mi zdá býti líčení Hennerovo (str. 238) o tom, kam až sahala v historii překážka z adopce. Překážela totiž paternitas le-

galis a *affinitas legalis* nejenom po dobu trvání adopce, nýbrž i po zrušení poměru adopčního. Jenom po dobu trvání adopce překážela jen *fraternitas legalis*. Zde pak by bylo lépe místo o »vlastních« dětech adoptujícího mluvit o dětech »legitimních a naturales«, které obojí musely býti *sub patria potestate*. Není také beze sporu tamtéž Hennerem vyslovené mínění, že jako překážka rozhoduje jen adoptace s účinky římské adopce *perfecta seu plena*. Mnozí zastávají totéž i pro adopci *minus plena*.

Nemůžeme souhlasiti s Hennerovým výkladem *can. 1039 § 2* (str. 238), že i papež, pokud stanoví zvláštní překážku manželství vylučující, je vázán týmiž podmínkami jako biskupové, stanovící zvláštní zákaz manželství, totiž, aby zákaz byl dočasný a spravedlivě odůvodněný. Mluví se totiž, podle našeho mínění, o těchto podmínkách toliko v *can. 1039 § 1*, který zase toliko o ordinářích se zmiňuje; papežské prohlášení tohoto jejich zákazu (*can. 1039 § 2*) za překážku vylučující, je už tím samým, jako sankce zákazu ordinářova, odůvodněného a dočasného, odůvodněno a dočasné. Pokud však by papež chtěl sám nějakou zvláštní překážku manželství vylučující stanoviti, není po rozumu *can. 1038 § 2* a *can. 218* ničím omezen a žádnými podmínkami vázán.

Proti Hennerovi, (str. 430) nepovažují akatoliky nati za prostě exkomunikované jako tolerati, podle *can. 2258 § 1* a sl., nýbrž za stížené církevním zákazem, obex, *can. 87,731 § 2*, který je vylučuje z účasti na dobrodiních církve. (Sr. V. Bušek, *Církev stát a jinověrci*, 1922, str. 92—93).

Na str. 399 by bylo poznamenati, že sice soudce může jenom vyměřovati tresty, které jsou stanoveny zákonem nebo nařízením, (*can. 2220*), avšak podle *can. 2222 § 1* příslušná vrchnost církevní, byť i nebyla se zákonem spojena žádná sankce, může jeho přestoupení i bez předchozí pohružky potrestati nějakým spravedlivým trestem, jestliže snad vzešlo pohoršení nebo jestliže zvláštní tíha zločinu toho žádala. Jak patrnó, má moderní zásada trestního práva »*nulla poena sine lege*« v trestním církevním velmi pružnou výminku, která znamená takřka její opuštění.

Důsledné přidržování se systematiky Kodexu způsobilo, že Henner přejímá i vady systematiky Kodexové. Námitky, které by tu bylo lze uplatňovati, jsou tudíž v první řadě námitkami proti Kodexu *iuris canonici*. Tak na př. v oddílu o právu trestním pojednává se nejprve o deliktech všeobecně, pak o trestech všeobecně a jednotlivých a pak opět o deliktech jednotlivých.

Roztržením pojednávání o restituci *in integrum* na str. 360 a 376 a zvláště o *excepcích* v § 146 II. § 148 I. § 149 II. se výklad těchto institucí značně ztěžuje.

Rovněž vadí přehlednosti zařazení výkladu o věcech *incidenčních* (str. 370/1) do prostřed nástínu o řádném řízení. Pojednání o kontu-

maci by zasluhovalo naproti tomu rozdělení do partie před litiskontestací a po litiskontestaci, vzhledem k různým účinkům kontumace v těchto různých stadiích procesních.

Nehledě k těmto jednotlivostem, kde ostatně mínění se mohou rozcházeti, je Hennerovo vyličení platného práva církevního knihou v každém směru dokonalou. Přesná dikce a ryzost mluvy, v českých vědeckých pracích tak vzácná, cenu jeho jen zvyšují. Kdo hlouběji se zabývá právem církevním, pochopí, jaké bohatství vědomostí se skrývá často ve zhuštěné formě v jednotlivých částech Základů. Zvláště bych tu chtěl vyzdvihnouti pro širší veřejnost právnickou i neprávnickou důležitou část šestou, o poměru církve ke státu. Zde bylo stručně řečeno vše, co o platném právu kultovém bylo lze říci. Znova se tu ukazuje, že suchým a stručným může býti jen ten, kdo suverenně ovládá látku a má přes ní přehled.

Základy práva kanonického nejsou jenom učebnicí, nýbrž jsou určeny k informování celé právnické veřejnosti o platném právu církevním. Ačkoli autor se omezil na výčet fakt a stručné úsudky o platném právu církevním, — i tak dosáhly rozměru 460 str. Sám autor však na mnoha místech cítil potřebu aspoň nastíniti historický vývoj toho kterého institutu, zvláště v právu manželském. Nemůže býti sporu o tom, že »Základy práva kanonického« potřebují dosud chybějící část o právu historickém, jmenovitě s hlediska pedagogického. Tu pak nezbyvá leč vysloviti naději, že autor »Základů« překročí v brzku k dokončení svého díla a tím i k dalšímu obohacení české vědy právnické.

V. B.

Schmid Heinrich Felix, *Das Recht der Gründung und Ausstattung von Kirchen im kolonialen Teile der Magdeburger Kirchenprovinz während des Mittelalters*. Weimar, 1924. Stran 213.

Práce mladého, velmi nadaného slavisty německého zajímá nás nejen pro své thema z oboru dějin církevního práva, nýbrž hlavně pro svůj vztah k polabskému Slovanstvu.

Jak vidno již z titulu, studie Schmidova zabývá se otázkou zakládání a vybavování kostelů na slovanské půdě severního Německa, jež náležela k magdeburské církevní provincii. Časově omezil autor práci svou na dobu kolonisace tohoto území po dobu středověku. Co do území vybral si kraje osazené Srby a Lutici, tedy nynější Sasko a Braniborsko. Ve věci samé pak přihlédl jen k farním kostelům kolonistů, nechávaje stranou katedrály, sborové kapitoly, kláštery a nižší obročí.

V úvodě ukazuje spisovatel na rozdíly v dotaci církví mezi územím kolonijním a mateřským. Jsou také rozdíly podmínek pro zakládání kostelů doby kolonisační v jednotlivých částech kolonizovaného území, na teritoriu srbském s jedné strany a v zemi Luticů na straně druhé.

Autor rozdělil studii svou na 4 kapitoly. V první podává přehled

pramenných zpráv o zakládání farních kostelů a jejich dotování na území svého badání. Pro souvislost látky obrací arci pozornost nejen k území srbskému a lutickému, nýbrž především ke krajům mateřským, k Durynsku a východnímu Sasku, t. zv. Osterlandu, t. j. k území biskupství halberstadtského.

I kapitola druhá je ještě přípravou k vlastnímu jádru monografie, obsaženému teprve v kap. 3. a 4. Podávají se tu stručně dějiny zakládání a vybavování kostelů na území mateřském, a to (po stručném přehledu dotačních ustanovení z doby karlovské) v Durynsku a východním Sasku, jakož i na půdě srbské a lutické, avšak ještě v době před počtím selské kolonisace (před polovicí 12. stol.), a konečně se pojednává o zakládání a vybavování kostelů nizozemských kolonií, jež hrály důležitou roli v dějinách kolonisace severního Německa.

Kapitola třetí je věnována zakládání a vybavování farních kostelů v době a na území kolonisace, a sice nejprve na vlastní půdě srbské, pak na jihovýchodním a severozápadním pomezí srbském a konečně na někdejšího teritoriu lutickém.

V kapitole čtvrté se pojednává o zdrojích speciálního majetku církevního, o vzniku a správě majetku fabričního a lumináriového, o dělení oblací a majetku k vydržování kostelůků.

Výtěžek autorova badání je tento: Na území srbském projevují se v době kolonisace co do vybavování kostelů a povinností farníků podobné poměry, jaké pozorujeme ještě před kolonizací. Je to věnování celých vesnic k účelům dotátním (die Dorfdos), dále fixovaný, t. j. nižší desátek (více o něm na str. 64 a j., decima constituta) a snad i všeobecná stavební povinnost farníků. Všechny tyto věci vysvětlují se právními a hospodářskými poměry území. Kolonizaci děkuje srbská církev možností, že byly zakládány četné, ale méně dotované farní kostely. Co do jejich vybavování uplatňovaly se na jihu vlivy francké, na severu saské. V Braniborsku nemohly se kostely kolonistů opírat o starší místní základy, pročež mohlo dojít k samostatnému vývoji, o něž se zasazovali kolonisté, především Nizozemci. Co do dotace kostelů proveden byl stejnoměrně saský vzor. Se stejnoměrným vybavením půdobjevuje se dělení desátku na tři části, což je prvek přinesený kolonisty ze západního mateřského území. Tak jako toto západní teritorium sloužilo za vzor církvi braniborské, stala se ona zase se svou čtyřlánovou dotací a se svým obilním desátkem typem pro fary kolonistů východnějšího území. Nalézají se tento typus v Nové marce a v Prusích; také ve Slezsku vyskytovala se dotace čtyřlánová. — Pozoruhodný je také rozdíl v postavení obou kolonijních církví, srbské a braniborské, k polabským Slovanům. Založena jsou pro slovanové obyvatelstvo, pokládá je mišenská církev i v době kolonisace za rovnoprávné. Mluvíme-li o zvláštním církevním postavení Srbů, máme na zřeteli ochranná opatření, jež byla činěna mišenskou církví již ke konci 13. stol., aby Srbům hlásání slova božího a udělování svá-

ností v jejich mateřském jazyku bylo zajištěno. K opatřením takovým náleží oddělování národností a zakládání vlastních slovanských far. Splnil se tak jejich účel; udržení lužických Srbů je především dílem církve. Naproti tomu v církvi braniborské není pro Slované místa. — Charakteristické pro obě církve je vítězství myšlenky kostela pozemkového pána naproti obecnímu kostelu saskému a biskupskému kostelu, jak se ojediněle vyskytuje v Durynsku. Farní obvod spadá tu v jedno s rytířským lénem.

Do podrobností Schmidovy studie nemůžeme se v tomto stručném referátě pouštět. Slovanského historika bude zajímati zejména to, co píše o slovanském desátku a zvláštním postavení Slovanů co do této dávky (viz str. 64 a násl., 81, 155 a j.).

K. K.

Dicker Józef, Pokuta kościelna w prawie wiejskiem od XVI. do XVIII. wieku. Lwów 1925, str. 20, 8°. Pamiętnik historyczno-prawny, tom. I. z. 1.

Prof. Dąbkowski ve Lvově zahájil vydávání prací ze svého semináře zvláštní sbírku. V té sbírce slibuje vydavatel uveřejňovati příspěvky k dějinám nejen práva polského, nýbrž i západoevropského a rovněž i právní prameny a památky z těchto oborů. Seminář prof. Dąbkowskiého vstupuje tím svým významem vedle semináře prof. Balzera do popředí a zahajuje velmi záslužnou činnost publikační na poli dějin práva.

Práce mladého autora, která zařazena do sbírky jako číslo první, vykazuje znaky prvotiny, jež vycházejí ze seminářů, ale svou metodou zpracování, sebráním a rozdělením látky, právnickým pojetím a závěry může býti vzorem pro práce seminární a jest zadostiučiněním ředitele semináře. Autor omezil se ve zpracování svého předmětu na tři století ku konci říše polské a pramenem mu byly hlavně »księgi wiejskie« vydané Ulanovskim. Tím dán jest rozsah časový i místní, který nutně obráží se v omezení vylíčení vývoje zvoleného institutu. Protože však pokuta církevní jako veřejnoprávní zůstala a uplatnila se jen v právu vesnickém, zastihl ji autor ve zmíněných památkách právních úplně vyvinutu. Autor nejprve seznamuje nás s pojmem pokuty církevní jako pokuty veřejné, konané v kostele aneb ve prospěch církevních ústavů. Dále probírá právní charakter pokuty církevní. Jest zbytkem trestních prostředků duchovních soudů. Jest prostředkem repressivním v duchu církve, výmínečně preventivním, působícím reakcí proti trestnému činu. Dále řeší poměr pokuty církevní k trestu světskému. Pokuta tu jest často trestem dodatečným, ač může býti i trestem hlavním. Dáno jest to trestnými činy, na které jest pokuta uložena. Byly to trestné činy, které porušovaly výlučně předpisy církevní. Poměrem státu ku církvi jest vysvětliti, že stát nabyl právo trestati i takové trestné činy. Hlavním trestem byla pokuta církevní v tom případě, když zastupovala trest světský. Uložení pokut církevních náleželo vesnickým soudům zvoleným obcí (sądy rugowe neb wójtowskie).

Soudy ty soudily podle volného uvážení nebo výjimečně podle předpisů vydaných pánem. Autor uvádí příklad takovýchto předpisů a zároveň zásady, kterými se soud vesnický obyčejně řídil. Trest vyměřený soudem mohl býti prominut nebo zmírněn pánem vsí, po případě smluvným žalobcem. Odpykání trestu rehabilitovalo vinníka. Autor přistupuje potom ku líčení forem církevní pokuty. Byly celkem dvojího druhu: jedna záležela ve veřejném pokoření se v kostele, druhá pak v materiální oběti ve prospěch určitého ústavu církevního. Prvou formou bylo ležení křížem po čas mše v kostele, která mohla býti po případě ještě zosťřena, dále klečení před oltářem aneb pranýř. Vedle těchto forem, které musely býti uloženy každá zvláště, byly ještě pokuty ve vlastním slova smyslu buď v penězích neb v dávání vosku neb svíci ve prospěch kostela. V závěrečné kapitole autor probírá trestné činy, které byly trestány pokutou církevní. Církev podporovala státní moc v trestání určitých trestních činů, vycházejíc z toho, že trestní čin není pouze porušením předpisů právních světských, nýbrž i urážkou Boha. Byly to hlavně cizoložství, krádež, urážky rodičů i vrchnosti, znásilnění a jiné ještě menší trestné činy a pomocnictví v určitých trestných činech. Pokuta církevní nastupuje také na místo pokory v případě neúmyslného usmrcení.

Látkou svou práce jest zajímavá pro dějiny církevního soudnictví, Zpracováním, jak řečeno, byla zahájena zdařile řada prací vzniklých za řízení prof. Dąbkowskiého.

Rauscher

Dějiny něm. práva.

Winterling Richard, Die Reichspfandschaft Eger. Eine juristische Untersuchung. Asch, 1925, str. 67.

Autor účel svého spisu uvedl v předmluvě a v závěru. Cílem mu bylo podati vyličení právního postavení Chebska ve hrubých liniích, které by sloužilo hlavně politikům, kteří dokazují, že Chebsko nikdy nenáleželo ku koruně České jinak než jako zástava. Účel tento světlí autorovi prostředky a z pojednání, které chce činiti dojem pojednání vědeckého, činí spis tendenční. Autor zkresluje historickou pravdu, neuvádí všech dokladů, nýbrž jen z těch pramenů, které se mu hodí. Literaturu sleduje pak nejen pouze německou, ale i z té jen tu, která stejné tendenčně líčí mu cíl, ke kterému směřuje. Spis chce činiti dojem vědecký. Právě proto chceme zabývatí se jeho obsahem, abychom ukázali, jak dalek jest toho.

Spis dělí se na dva oddíly kromě úvodu. Prvý oddíl jest oddílem všeobecným, druhý pojednává o říšském zastavení Chebu a o sukcesivním vtělování Chebska do koruny České. Spis zakončen jest exkursem.

V úvodě autor všeobecně mluví o zvlátnostech mezinárodních styků států ve středověku a o mísení práva veřejného se smluvným v nich. V části své nejprve dosti zbytečně široce probírá povahu staré